

STANISLAV GROF

JOCUL COSMIC

Explorări ale frontierelor conștiinței umane

traducere de Mihnea Columbeanu

ANTET

Cuprins

Mulțumiri	3
1 Introducere	9
Cercetările conștiinței și filosofia perenă	
Stările holotropice ale conștiinței	
Revelații filosofice și spirituale din stările holotropice	
Înțelepciunea străveche și știința modernă	
2 Cosmos, conștiință și spirit .....,.....	20
Viziunea științei materialiste asupra lumii	
Contestații conceptuale din cercetările moderne asupra conștiinței	
Universul însuflețit	
Lumea zeităților și a demonilor	
C. G. Jung și arhetipurile universale	
3 Principiul cosmic creator	32
Conștiința absolută	
Vidul încărcat	
Cuvinte pentru inefabil	
Dincolo-ul dinăuntru	
Divinul și creația sa	
4 Procesul creației	46
Misterul impulsului creator	
Cornucopia divină	
Dorul divin	
Dinamica procesului creator	
Metafore pentru creație	
Macrocosmul și microcosmul: ca deasupra, și dedesubt	

5 Moduri de reunificare cu sursa cosmică ..... 80 Involuția și evoluția conștiinței Variante ale experiențelor unificatoare Potențialul unificator al morții, sexualității și nașterii Divinul imanent și divinul transcendent Enigma spațiului și a timpului Coincidențe și sincronicitate semnificate Sincronicitatele și explorarea interioară Cercetările asupra conștiinței și fizica modernă Dansul cosmic	6 Problema binelui și a răului ..... 106 Aspecte etice ale explorării de sine Relativitatea criteriilor de definire a binelui și a răului Răul ca parte intrinsecă a creației Rădăcinile divine ale răului Rolul răului în planul universal Cele două fețe ale lui Dumnezeu Puterea separatoare a Răului Unu în Mulți, Mulți în Unu Formele goliciunii și goliciunea formelor Impactul procesului holotropic asupra comportamentului și valorilor etice Arhetipurile reale și viitorul omenirii
7 Nașterea, sexul și moartea: conexiunea cosmică ..... 134 Legături intime între naștere, sex și moarte Nașterea, sexul și moartea în procesul perinatal Dinamica și simbolistica matricelor perinatale de bază (M.P.B.-uri) Prima matrice perinatală de bază (M.P.B. I) A doua matrice perinatală de bază (M.P.B. II) A treia matrice perinatală de bază (M.P.B. III) A patra matrice perinatală de bază (M.P.B. IV)	

8 Procesul perinatal și subconștientul colectiv Transformarea individuală și tămăduirea conștiinței speciei A muri înainte de a muri Sexualitatea: cale spre eliberare sau prăpastie pe cărarea spirituală? Implicații practice ale revelațiilor din cercetările conștiinței privitoare la naștere, sex și moarte	9 Misterul karmei și al reîncarnării ..... 156 Perspective transculturale asupra reîncarnării Dovezi empirice ale reîncarnării Copiii își amintesc viețile trecute Amintiri din viețile trecute ale adulților Trăsături unice ale fenomenelor din viețile anterioare Verificarea amintirilor din viețile anterioare Triunghiul karmic Reîncarnarea și karma în budismul tibetan Reîncarnarea: adevăr sau ficțiune? Experiențele holotropice și influența lor asupra sistemului nostru de credințe
10 Tabuul împotriva cunoașterii propriei identități ..... 180 Iluzia perfectă Jocul creator al demisurgilor Vicisitudinile și tribulațiile călătoriei de întoarcere Experiment ratat în proiecția astrală Secretele falsei identități	11 Practicarea jocului cosmic ..... 192 Cele trei otrăvuri ale budismului tibetan Cunoștințele practice și înțelepciunea transcendentală Rădăcinile biografice, perinatale și transpersonale ale agresivității Surse psihospirituale ale lăcomiei nesățioase Cu picioarele pe pământ, pe cărarea mystică Beneficii ale autoexplorării și practicii spirituale Transformarea individuală și viitorul planetar O rețetă pentru vindecarea planetei: lecții dintr-o ceremonie a indigenilor americanii

11Res Sacrul și profanul și cărti.....	218
Spiritualitate și religie în societatea modernă	
Teoria științifică și metoda științifică	
Viziunea științei materialiste asupra lumii: adevăr și ficțiune	
Conștiință și materie	
Ştiință și religie	
Spiritualitate și religie	
Perspectiva psihiatrică asupra religiei	
Stările holotropice ale conștiinței și imaginea realității	
Stările holotropice ale conștiinței și istoria omenirii	
Stările holotropice în istoria psihiatriei	
Stările holotropice și cercetările moderne asupra conștiinței	
Concluzii	
Bibliografie	259

2 Cosmos, conștiință și spirit

Pe măsură ce înaintăm și ne trezim în fața sufletului din noi și din lucruri, ne vom da seama că există conștiință și în plantă, în metal, în atom, în electricitate, în toate cele ce aparțin naturii fizice.

– Sri Aurobindo, „Sinteza yoga“

Diferența dintre majoritatea oamenilor și mine e că, pentru mine, „pereții despărțitori“ sunt străvezii.

– C. G. Jung, „Memorii, visuri, reflectii“

Viziunea științei materialiste asupra lumii

Conform științei occidentale, universul este un ansamblu de particule materiale imens de complex, care în esență s-a creat de la sine. Viața, conștiința și inteligența sunt elemente apărute mai târziu pe scena cosmică, nesemnificate și mai mult sau mai puțin accidentale. Aceste trei aspecte ale existenței se presupune că au apărut într-o porțiune neglijabilă a unui cosmos imens, după miliarde de ani de evoluție a materiei. Viața își datorează originea proceselor chimice arbitrar din oceanul primordial care au adunat atomi și molecule anorganice în compuși organici. Materia organică a dobândit apoi, pe parcursul evoluției ulterioare, capacitatea de autoconservare, reproducere și organizare celulară. Organismele unicelulare s-au asamblat în forme de viață multicelulare tot mai mari și mai mari, dezvoltându-se în cele din urmă sub forma bogatei panopliei de specii care locuiesc acest Pământ, inclusiv *Homo sapiens*.

Ni se spune că conștiința a apărut în stadiile târzii ale acestei evoluții, din complexitatea proceselor fiziologice ale sistemului nervos central. Este un produs al creierului și, ca atare, se restrânge în interiorul craniului. Din această perspectivă, conștiința și

JOCHUL COSMIC

21

inteligența sunt funcții limitate la ființele umane și animalele superioare. Ele nu pot în nici un caz să existe independent de sistemele biologice. Conform acestui mod de a înțelege realitatea, conținutul psihicului nostru este mai mult sau mai puțin limitate la informațiile pe care le-am primit prin organele de simț, din lumea externă, de când ne-am născut.

Aici, oamenii de știință apuseni sunt în esență de acord cu vechea afirmație a școlii empiriste britanice de filosofie: „În intelect nu există nimic care n-a fost înainte într-un organ de simț.“ Această poziție, articulată inițial de John Locke în secolul al XVIII-lea, exclude în mod firesc posibilitatea percepției extrasenzoriale (E.S.P.) – accesul la informații de orice fel care nu este mediat de simțuri, cum ar fi telepatia, clarviziunea sau experiențele extracorporale cu perceperea corectă a unor locuri îndepărtate.

În plus, natura și proporțiile percepției noastre senzoriale sunt determinate de caracteristicile fizice ale mediului ambiant și de proprietățile și constrângerile fiziologice ale propriilor noastre simțuri. De exemplu, nu putem vedea obiectele dacă ne desparte de ele un zid material. Pierdem din vedere un vapor care trece dincolo de linia orizontului, și nu putem vedea față opusă a lunii. În mod similar, nu putem auzi sunetele dacă undele acustice create de un eveniment exterior nu ajung la urechile noastre cu o intensitate suficientă. Când suntem la San Francisco, nu putem vedea și auzi ce fac prietenii noștri din New York City decât dacă, desigur, această percepție este mediată de unele invenții tehnologice moderne, cum ar fi televizorul sau telefonul.

Contestații conceptuale din cercetările moderne asupra conștiinței

Experiențele cu stările neobișnuite ale conștiinței contestă serios o asemenea înțelegere îngustă a potențialului psihicului omenesc și a limitelor percepției noastre. Ceea ce putem percepă în aceste stări nu se limitează la amintirile din viața noastră de după ce ne-am născut, nici la subconștientul individual freudian, cum ne-au învățat să credem oamenii de știință materialiști. Experiențele holotropice depășesc cu mult frontierele „eului încapsulat în piele“, cum l-a numit scriitorul și filosoful anglo-american Alan

Watts. Ele ne pot duce pe teritorii vaste ale psihicului încă necartografiate de psihologie și psihiatrii occidentali. Într-un efort de a descrie și clasifica toate fenomenele care devin disponibile în stările holotropice, am schițat o nouă hartă a experienței omenești care extinde înțelegerea convențională a psihicului. În contextul de față, voi contura doar pe scurt trăsăturile fundamentale ale acestei noi cartografii. O descriere mai detaliată se poate găsi în cărțile mele anterioare (Grof 1975, 1988).

Pentru a explica toate experiențele care se pot produce în stările holotropice, a trebuit să extind radical actuala înțelegere apuseană a psihicului, adăugându-i două ample domenii. Primul dintre acestea este un depozitar al emoțiilor și senzațiilor psihice intense asociate cu trauma nașterii, cum ar fi durerile fizice extreme în diverse părți ale trupului, senzațiile de sufocare, perceptia anxietății vitale, lipsa de speranță și furia intensă. În plus, acest domeniu mai conține un spectru bogat de imagini simbolice corespondente care gravitează în jurul chestiunilor nașterii, morții, sexului și violenței. Numesc acest nivel al psihicului *perinatal*, datorită asociерii lui cu nașterea biologică (din termenul grecesc *peri* = în jurul sau în apropierea, și latinescul *natalis* = natal, privitor la naștere). Voi reveni la acest subiect mai târziu, în capitolul care explorează dimensiunile spirituale ale nașterii, sexualității și morții.

Al doilea domeniu suplimentar al psihicului inclus în cartografia mea poate fi numit *transpersonal*, întrucât caracteristica sa de bază este perceperea transcendecii limitelor personale obișnuite ale trupului și eului. Experiențele transpersonale extind vast sentimentul identității personale, incluzând elemente ale lumii externe și alte dimensiuni ale realității. O categorie importantă de experiențe transpersonale implică, de exemplu, identificarea perceptivă veritabilă cu alte persoane, animale, plante și diverse aspecte ale naturii și ale cosmosului.

Un alt grup numeros de fenomene transpersonale poate fi descris în termenii a ceea ce psihiatru elvețian C. G. Jung (1959) numea *subconștientul colectiv*. Acest vast depozitar de amintiri ancestrale, rasiale și colective conține întreaga moștenire istorică și culturală a omenirii. De asemenea, în el se găsesc principiile primordiale de organizare pe care Jung le-a numit *arhetipuri*. Potrivit lui Jung, arhetipurile guvernează procesele din psihicul nostru, precum și evenimentele din lumea largă. De asemenea, ele sunt forța creatoare de la baza lumii imagistice infinit de bogate

JOCUL COSMIC

a psihicului, cu pantheonurile sale de tărâmuri și făpturi mitologice. În stările holotropice, conținutul subconștientului colectiv devine accesibil experienței conștiiente.

Studiul atent al experiențelor perinatale și transpersonale arată că hotarele dintre psihicul uman individual și restul cosmosului sunt în ultimă instanță arbitrale și pot fi depășite. Această lucrare aduce probe concluzante care sugerează că, în ultimă instanță, fiecare dintre noi este în acord cu totalitatea existenței. Practic, aceasta înseamnă tot ceea ce am percepse, în starea noastră de conștiință cotidiană, ca obiect, se poate întâlni și ca experiență subiectivă corespondentă, când suntem într-o stare holotropică. Pe lângă toate elementele lumii materiale de pe întreaga gamă a spațiu-timpului, putem percepe de asemenea felurite aspecte ale altor dimensiuni ale realității, cum ar fi ființele arhetipale și domeniile mitologice ale subconștientului colectiv.

În stările holotropice, putem percepe remarcabil de amănuntit toate stadiile nașterii noastre biologice, amintirile din existența prenatală, și chiar o înregistrare celulară a concepționii noastre. Experiențele transpersonale pot scoate la lumină episoade din viețile strămoșilor noștri mai apropiati sau mai îndepărtați, sau ne pot duce pe tărâmul subconștientului rasial și colectiv. Ele ne pot oferi accesul la episoade care par să fie amintiri din încarnări anterioare, sau chiar vestigii din viețile înaintașilor noștri din regnul animal. Putem trăi identificarea totală și conștientă cu alte persoane, grupuri de persoane, animale, plante și chiar obiecte și procese anorganice. În timpul unor asemenea experiențe, putem dobândi informații cu totul noi și exacte despre diverse aspecte ale universului, inclusiv date pe care nu le-am fi putut obține în viața noastră actuală, prin canalele obișnuite.

Când am cunoscut într-o profunzime suficientă aceste dimensiuni care sunt ascunse percepției noastre cotidiene, suferim în mod tipic schimbări profunde în modul cum înțelegem existența și natura realității. Cea mai fundamentală concluzie metafizică la care ajungem este conștientizarea faptului că universul nu e un sistem autonom care a evoluat ca rezultat al intracțiunii mecanice între particulele materiale. Constatăm că ne e imposibil să mai luăm în serios ipotezele de bază ale științei materialiste, care afirmă că istoria universului nu e decât istoria materiei în evoluție. Am perceput în mod direct divinul, sacrul, sau numeroasele dimensiuni ale existenței, la un nivel foarte profund și convingător.

În urma experiențelor transpersonale puternice, viziunea noastră asupra lumii se extinde în mod tipic spre a include unele elemente din cosmologiile diferitelor popoare băstinașe și ale culturilor ancestrale. Această evoluție este complet independentă de inteligență, profesiunea sau învățătura și educația noastră. Experiențele autentice și convingătoare de identificare conștientă cu animalele, plantele și chiar materiile anorganice ne ajută să înțelegem credințele culturilor animiste care consideră tot universul ca fiind însuflețit. Din perspectiva lor, nu numai toate animalele, ci și copacii, râurile, munții, soarele, luna și stelele par să fie ființe simțitoare.

Următoarea experiență arată cum e posibil ca, în stările holotropice ale conștiinței, să se perceapă obiectele anorganice ca entități divine. Personajul este John, un american intelligent și instruit, care a avut o experiență puternică de pierdere a identității de zi cu zi și identificare conștientă cu un munte de granit, în timp ce se afla cu prietenii într-o tabără la mare altitudine, în Sierra Nevada.

Stăteam culcat pe o lespede mare și plată de granit, cu picioarele scufundate într-un pârâu cu apă cristalină care curgea de pe munte. Mă lăsfiam la soare, absorbindu-i razele cu toată ființa. Pe măsură ce mă relaxam tot mai mult, simțeam o pace profundă, mai profundă decât mi-aș fi putut imagina vreodată. Timpul înceținea treptat, până când, în cele din urmă, a părut să se opreasă. Am simțit atingerea eternității.

Treptat, mi-am pierdut simțul frontierelor și m-am contopit cu muntele de granit. Tot tumultul și vuietul meu interior s-a potolit, fiind înlocuit cu o nemîșcare absolută. Am simțit că ajunsesem. Mă aflam într-o stare de repaus suprem, unde toate dorințele și nevoile mele erau satisfăcute și toate întrebările își aflau răspunsul. Dintr-o dată, mi-am dat seama că această liniște profundă și de nepătruns avea ceva de-a face cu natura granitului. Oricât ar părea de incredibil, am simțit că devenisem conștiința granitului.

Dintr-o dată, am înțeles de ce egiptenii au sculptat în granit zeitățile și de ce hindușii vedeau în munții Himalaya imaginea lui Shiva culcat. Ceea ce adorau ei era starea imperturbabilă a conștiinței. Sunt necesare zeci de milioane

JOCUL COSMIC

de ani înainte ca suprafața granitului să fie spartă de atacurile intemperiilor vremii. În acel timp, lumea organică mercurială suferă schimbări nenumărate: apar specii, există și dispar; se întemeiază dinastii, domnesc și sunt înlocuite de altele; și mii de generații își joacă dramele mărunte și naive. Muntele de granit stă pe loc ca un martor maiestuos, ca o zeitate, de neclintit și intangibil față de tot ceea ce se întâmplă.

Lumea zeităților și a demonilor

Stările holotropice ale conștiinței pot de asemenea să furnizeze revelații profunde din viziunea asupra lumii a culturilor care cred despre cosmos că e populat de ființe mitologice și guvernat de diverse zeități, binevoitoare sau malefice. În aceste stări, putem căștiga accesul perceptiv direct la lumea zeilor, a demonilor, a eroilor legendari, a entităților supraomenești și a spiritelor călăuzitoare. Putem vizita domeniul realităților mitologice, al peisajelor fantastice și al sălașurilor de Dincolo. Imageria unor asemenea experiențe poate fi extrasă din subconștiințul colectiv și poate conține personaje și teme mitologice ale oricărei culturi din întreaga istorie a omenirii. Experiențele personale profunde din acest domeniu ne ajută să înțelegem că imaginile cosmosului găsite în societățile preindustriale nu sunt bazate pe superstiții sau „gândire magică“ primitivă, ci pe experiențe directe cu realitățile alternative.

O dovedă deosebit de convingătoare a autenticității acestor experiențe constă în faptul că, asemenea altor fenomene transpersonale, ele ne aduc informații noi și corecte despre diverse ființe și tărâmuri arhetipale. Natura, anvergura și calitatea acestor informații depășesc adeseori cu mult cunoștințele noastre intelectuale anterioare despre mitologile respective. Observațiile de acest gen l-au adus pe C. G. Jung la concluzia că, pe lângă subconștiințul individual așa cum a fost descris de Sigmund Freud, avem și un subconștiință colectivă care ne conectează cu întreaga moștenire culturală a omenirii.

Voi descrie aici, cu titlu ilustrativ, una dintre cele mai interesante experiențe de acest gen pe care le-am observat pe parcursul anilor mei de lucru cu stările holotropice ale conștiinței. El implica pe Otto, unul dintre clienții mei de la Praga, pe care l-am

tratat pentru depresie și frică patologică de moarte (thanatofobie). Într-o din sesiunile sale psihedelice, a trecut printr-o succesiune puternică de moarte și renaștere psihospirituală. Când experiența a atins punctul culminant, a avut vizuirea unei amenințătoare intrări în lumea de dincolo, păzită de o înfricoșătoare zeiță-scroafă. În acest moment, a simțit dintr-o dată nevoie irezistibilă de a desena o anumită figură geometrică.

Deși în general le ceream clienților mei ca, în timpul sesiunilor, să stea culcați, cu ochii închiși, păstrându-și experiențele în planul intern, în acest punct Otto a deschis ochii, s-a ridicat în capul oaselor și mi-a cerut insistent să-i aduc câteva colii de hârtie și ustensile de desen. A desenat o serie întreagă de forme abstracte complexe pe care, foarte nemulțumit și disperat, le rupea și le mototolea impulsiv imediat ce le termina. Era foarte nesatisfăcut de desenele lui și devinea tot mai frustrat, pentru că „nu-i reușea“. Când l-am întrebat ce încerca să facă, nu mi-a putut explica. A spus că pur și simplu simțea un imbold irezistibil de a desena acele forme geometrice și era convins că realizarea desenului corect era cumva o condiție necesară pentru ca sesiunea să se încheie cu succes.

Era clar că tema avea o mare încărcătură emoțională pentru Otto și părea important să-l înțeleagă. Pe-atunci, încă mai eram sub influența puternică a studiilor mele freudiene și m-am străduit să identific motivele subconștiente ale acestui comportament straniu, folosind metoda liberelor asocieri. Am petrecut mult timp cu această sarcină, dar fără prea mult succes. Întreaga succesiune pur și simplu nu avea nici un sens. În cele din urmă, procesul a trecut înalte zone și am încetat să mă mai gândesc la această situație. Întregul episod a rămas pentru mine cu totul misterios, până peste ani de zile, când m-am mutat în Statele Unite.

În timpul șederii mele la Baltimore, un prieten a sugerat că s-ar putea că pe Joseph Campbell să-l intereseze implicațiile cercetărilor mele din domeniul mitologiei și s-a oferit să aranjeze o întâlnire cu el. După câteva întâlniri inițiale, ne-am împrietenit, iar Campbell a jucat un rol foarte important în viața mea personală și profesională. Joseph Campbell a fost considerat de mulți cel mai mare mitolog al secolului XX, dacă nu chiar al tuturor timpurilor. Intelectul lui era remarcabil, iar cunoștințele lui despre mitologiile lumii atingeau proporții cu adevărat enciclopedice. Avea un interes acut față de cercetările stărilor neobișnuite ale conștiinței, pe care

JOCUL COSMIC

27

le considera foarte relevante pentru studiul mitologiei (Campbell 1972). De-a lungul anilor, am avut multe discuții fascinante, în timpul cărora i-am împărtășit diverse observații ale unor experiențe arhetipale obscure din activitatea mea pe care nu le putusem înțelege. În majoritatea cazurilor, lui Joseph nu i-a fost greu să identifice sursele culturale ale simbolurilor implicate.

În timpul uneia dintre aceste discuții, mi-am amintit episodul de mai sus și îl-am povestit. „Ce fascinant,“ a răspuns Joseph fără ezitare, „e clar că era Mama Cosmică Noapte a Mortii, Zeița Mamă Devoratoare a malekulanelor din Noua Guineă.“ În continuare, mi-a spus că malekulanii credeau că aveau să întâlnească această zeitate pe drumul spre lumea morților. Avea forma unui personaj feminin însășimănător, cu trăsături porcine distincte. Conform tradiției malekulane, stătea așezată la intrarea în lumea de dincolo și păzea un desen labirintic complicat și sacru.

Malekulanii aveau un sistem elaborat de ritualuri care implicau împerecherea și sacrificarea porcilor. Această activitate rituală complexă urmărea să învingă dependența de mamele lor umane și, în cele din urmă, de Zeița Mamă Devoratoare. Malekulanii petrecneau un timp enorm de îndelungat practicând arta desenării labirintului, întrucât stăpânirea acestuia era considerată esențială pentru o călătorie de succes în lumea de Dincolo. Joseph, cu cunoștințele lui lexicale, a putut rezolva o parte importantă a acestei enigme pe care o întâlnisem pe parcursul cercetărilor mele. Întrebarea rămasă, căreia nici chiar el nu i-a putut răspunde, a fost: de ce clientul meu a trebuit să întâlnească tocmai această zeitate malekulană anume, în acel moment al terapiei. Totuși, sarcina de a stăpâni călătoria postumă avea cu siguranță mult sens pentru cineva al cărui principal simptom era teama patologică de moarte.

C. G. Jung și arhetipurile universale

În stările holotropice descoperim că psihicul nostru are acces la pantheonuri întregi de personaje mitologice, precum și la domeniile locuite de acestea. Conform lui C. G. Jung, acestea sunt manifestări ale configurațiilor universale primordiale care reprezintă elemente constitutive intrinseci ale subconștientului colectiv. Personajele arhetipale se înscriu în două categorii distincte.

Prima include ființele benefice și malefice care îintrupează diverse roluri și funcții universale specifice. Cele mai celebre dintre ele sunt Marea Zeiță Mamă, Zeița Mamă cea Cumplită, Bătrânul Întelept, Tânărul Etern (Puer Eternus și Puella Eterna), Îndrăgostitii, Cosașul cel Crud (**În orig.** – *The Grim Reaper* = moartea; în tradiția românească, Doamna cu Coasa – n.tr.) și Scamatorul. Jung a mai descoperit și că bărbații poartă în subconștient o reprezentare generalizată a principiului feminin, pe care a numit-o Anima. Omologul ei, reprezentantul generalizat al principiului masculin în subconștientul femeilor, este Animus. Reprezentarea subconștientă a aspectului întunecat, destructiv, al personalității umane, se numește în psihologia jungiană Umbra.

În stările holotropice, toate aceste principii se pot trezi la viață ca apariție proteice complexe condensând într-o modalitate holografică nenumărate situații concrete ale sensurilor pe care le reprezintă. Voi folosi aici, ca exemplu, propria mea experiență în materie de întâlnire cu lumea arhetipurilor.

În ultima parte a sesiunii, am avut viziunea unei scene puternic luminate, amplasată undeva dincolo de spațiu și timp. Avea o cortină frumos ornamentată, împodobită cu modele complicate care păreau să conțină întreaga istorie a lumii. Am înțeles intuitiv că vizitam Teatrul Dramei Cosmice, unde jucau forțele care dau formă istoriei umane. Am început să asist la o magnifică paradă de personaje misterioase care intrate în scenă, se prezintau și plecau încet.

Mi-am dat seama că ceea ce vedeam erau principiile universale personificate, arhetipurile, care printr-un complex joc corelat creează iluzia lumii fenomenele, piesa divină pe care hindușii o numesc *lilā*. Erau personaje proteice condensând numeroase identități, multe funcții și chiar mai multe scene. În timp ce le priveam, își tot schimbau formele într-o interpenetrare holografică extrem de complicată, fiind unul și mai mulți în același timp. Eram conștient că aveau multe fațete, niveluri și dimensiuni diferite ale sensului, dar nu mă puteam concentra asupra nici uneia în mod special. Fiecare dintre aceste personaje părea să reprezinte simultan esența propriei sale funcții, precum și toate manifestările concrete ale principiului pe care-l reprezentau.

JOCUL COSMIC

29

Erau acolo Māyā, eterica figură magică simbolizând iluzia lumii, Anima, întruchipând Femeia eternă, Războinicul, o personificare a războiului și agresivității asemănătoare cu Marte, Îndrăgostitii, reprezentând toate dramele sexuale și poveștile de dragoste care au existat de-a lungul veacurilor, personajul regal al Domnitorului sau al Împăratului, Hermitul cel retras în sine, fățarnicul și intangibilul Scamator, și mulți alții. În timp ce treceau pe scenă, se înclinau în direcția mea, ca și cum mi-ar fi așteptat admirarea pentru demonstrația lor de virtuozitate în piesa divină a universului.

Figurile arhetipale din categoria a doua reprezintă diverse zeități și demoni asociați cu culturile specifice, zonele geografice și perioadele istorice. De exemplu, în locul unei imagini universale generalizate a Marii Zeiță Mamă, putem întâlni una dintre formele sale concrete pe baze culturale, cum ar fi Fecioara Maria, zeițele hinduse Lakshmī și Pārvatī, egipteană Isis, greceasca Hera, și multe altele. În mod similar, exemplele specifice ale Zeiței Mamă cea Cumplită pot fi, pe lângă zeița-scroafă malekulană descrisă în exemplul de mai sus, indiană Kālī, precolumbiana Coatlicue cea cu cap de șarpe, egipteană Sekhmet cu cap de leu. E important să subliniem că aceste imagini nu trebuie să fie limitate de propria noastră moștenire rasială și culturală. Ele pot fi extrase din mitologia oricărui grup omenesc, chiar și dintr-a celor despre care n-am auzit niciodată.

Deosebit de frecvente în activitatea mea au fost întâlnirile sau chiar identificările diverselor zeități din culturi diferite care au fost ucise de alții ori s-au sacrificat și mai târziu au revenit la viață. Aceste figuri care reprezintă moartea și reînvierea tend să apară spontan atunci când procesul autoexplorării interne ajunge la nivelul perinatal și ia forma renașterii psihospirituale. În acest punct, mulți oameni au, de exemplu, viziuni ale crucificării, sau trăiesc o dureroasă identificare cu Iisus Christos pe Cruce. Apariția acestui motiv la indivizii de cultură euro-americană pare să aibă sens, datorită rolului important pe care l-a jucat creștinismul de-a lungul secolelor în civilizația occidentală.

Totuși, am mai întâlnit și multe experiențe puternice de identificare cu Iisus în timpul seminarilor noastre de respirație holotropică în Japonia și India. Se produceau la indivizi a căror